

VÉGTISZTESSÉG

DANILO KIŠ

Az eset ezerkilencszázhuszonháromban vagy -huszonnégyben játszódik, azt hiszem, Hamburgban. A hírhedt tőzsdekatasztrófák és a pénz szédítő értéktelenedésének kora ez: a kikötőmunkások nap-száma tizenhét milliárd márka, egy jobb prostituált pedig háromszor ennyit kap szolgálataiért. (A hamburgi kikötő tengerészei a hónapok alá csapott kartondobozokban cipelik magukkal az „aprópénzt”.)

A kikötő közelében sorakozó sok rózsaszín szobácska egyikében váratlanul meghalt egy Marietta nevű prostituált. Tüdőgyulladás vitte el. Az ukrán Bandura, a tengerész és forradalmár szerint „a szerelem tüzébe” halt bele, mert Marietta *isteni* testéhez nem férhetett semmi banalitás, a tüdőgyulladás pedig „burzsoá nyavalya”. „Valósággal elégett... mint a máglyán”, mondogatta Bandura. Azóta csaknem öt év telt el, Bandura hangja azonban ilyenkor most is elcsuklik, elfátyolosodik, mint akit köhögés fojtogat. S ez nemcsak a túlzott alkoholfogyasztás következménye, ámbár, igaz, Bandura abban az időben már mindenkitől kitalált ronc volt csupán, amolyan zátonyra futott, rozsdás, nagy hajó, amely ott rohad a parti sekélyben.

„De ne félj”, krakogja Bandura, „nincs a világon még egy kurva, akit őszintébben meggyászoltak... S olyan sincs, aki nagyobb temetést kapott.”

Marietta temetésére ismeretlen tettesek kifosztották az üvegházak virágágyásait, és valóságos tatárdúlást műveltek a külvárosi villák kertjeiben. Egész éjjel ugattak a házórzó ebek, dogok és farkaskutyák feleselgettek egymásnak vadul rángatván töviskoszorúra emlékeztető nyakörveiket; a kifeszített acélhuzalokon csúszó súlyos láncok úgy csörögtek, mintha a történelem valamennyi rabszolgája csörgetné a láncát. De közben senki sem sejtette, még

a fáradt, öreg kertészek sem, akiknek a podagrás csontjairól felvett kórtörténet hosszúsága vetekszik a proletariátus történetével, hogy azon az éjszakán egy külön kis forradalom játszódott le: a hamburgi kitörtő tengerészei rohammal bevették a gazdag kúriákat, s az antwerpeni, havre-i, marseille-i proletárgyerekek, az éjszaka leple alatt, lekaszabolták a gladióluszokat, azaz éles matróbicskáikkal töben levágták, vagy pedig a virágoknak azt az apraját, amelyet még késre sem érdemesítettek, rongyos bakancsaikkal egyszerűen letaposták. Azon az éjszakán „barbár módon összegázolták” a parkokat és a square-ket, de nem kímélték a Városligetet és a Városháza előtt levő square-t sem, amely pedig „két lépésre van a Rendőrségtől”. — „Ezt a barbár cselekményt”, írták a lapok, „kétségkívül bizonyos anarchista beállítottságú személyek és lelketlen virágrablók követték el.”

Marietta sírjára frissen vágott pínéaágakat hoztak, egész rózsabokrokat, fehérét és pirosat, bazsarózsát, tulipánt és krizantémot, égszínkék hortenziát, dekadens, szecessziós iriszt, ezt a kéjes gondolattársításokat ébresztő virágot, jácintot és méregdrága fekete tulipánt, az éjszaka virágait, viaszfehér liliumot, az ártatlanság és az első áldozás virágát, rózsaszín orgonát, amely az enyészetre emlékeztet, szegényes hortenziát és csúf gladióluszt (ebből volt a legtöbb), vajszín és pirosas, angyali áhítatot keltő gladióluszt, a maga kard- és rózsaszín misztikumával, és mindezt a dúskáló gazdagság jegyében, a dúsgazdag, hús villák jegyében, — halálként burjánzó gladióluszokat, amelyeket — verejtékükkel — fáradt kertészek, locsolórózsák, artézi kutak műeső-berendezései öntöztek, hogy megóvják az időjárás viszontagságaitól beteges burjánzását ennek a meddő virágfajtának, amelynek szaga sincs, még halszaga sem, mert hiába az az éti rák ollójára emlékeztető, fantasztikus szerkezetű ízeltség, hiába a virágok viasztapintású szíromzata, a porzók félrevezető szálai és a kihegyesedő bimbók áltüskéi: ez az egész torz burjánzás nem képes kiizzadni magából egy atomnyi illatot, de annyit sem, mint a közönséges erdei ibolya. Ennek a színorgiának a koronája a Fűvészkertben orozott magnóliák voltak, bőrlevelű, sűrű lombok egy-egy hatalmas fehér virággal a tetejükben, amely szakasztott olyan, mint az a kötelező selyem masni azoknak „a jobb házból való lányoknak” a hajában, akiket *kamerád* Bandura (rá jellemző túlzással) a kikötői kurvákkal hasonlított össze. A dulás egyedül a temetőket kímélte meg, mert Bandura a „minden tengerésznek, minden dokkmunkásnak” és

mindazoknak szóló felhívásában, „akik szerették”, kizárólag *élő virágot* kért, és — már-már misztikus átszellemültségében — kifejezetten megtiltotta a sírgyalázást. Azt hiszem, legalább némileg, követni tudom gondolatmenetét: „A halált ne akarjuk becsapni; a virágnak, akárcsak az embernek, megvan a maga világosan megrajzolt dialektikus pályája és élettani ciklusa, amely a virágzástól a rothadásig tart; a proletariátust ugyanolyan végtiszesség illeti meg, akár az urakat; a kurvák az osztálykülönbségek termékei; a kurvák (következésképp) ugyanolyan virágot érdemelnek, mint a jó házból való kisasszonyok.” Stb.

A Bandura vezette szótlan menet már csak akkor bontotta ki a fekete és vörös zászlóit, amikor a proletár külvárosba ért. Ott aztán fennen lobogtak, baljósan csattogtak a zászlók, mintegy virágnyelven s persze nem minden politikai célzatosság nélkül jelképezve — a vörös — a tüzet, — a fekete pedig — az éjszakát.

Bandura, közvetlenül a gazdag és szegény temetőt elválasztó mezsgye szélén, egy kissé imbolyogva, fellépett a fekete márványlapokból rakott magas emelvényre (bronz angyalka tartja a magasba egy rég elhunyt kislány koszorúját), és a hajadonfőtt tengerészek meg kicicomázott prostituáltak elcsendesedett sokasága előtt sírbeszédet mondott. Röviden felvázolta Marietta életrajzát: a proletárgyerekek keserves életét, a mosónő édesanyját meg az izákos édesapát, aki úgy is fejezte be az életét, részeg rakodómunkásként, a marseille-i kikötőben. Bandura, a forradalmár tengerész, összeszorult torokkal, rekedtségével küszködve vont a megelröntött élet szomorú egyenlegét, s próbálta visszavezetni a társadalmi igazságtalanságokra és az osztályharcra, úgy ejtve a gyűlölet szavait, mintha Bakunyint idézné. S eközben, mintha valami régi albumot lapozgatna, megelevenedtek benne ennek az életnek a képei. (Feltételezem, hogy — akarva-akaratlan — egyúttal önön gyermekkorának emlékképeivel is összekeveredtek.) Pincelakás valami beteges félhomályban, cigarettafüstben és a bor meg az ánizspálinka bűzében; családi pörpatvarok kínos jelenetei, verekedések, ordítózás, csukladozó zokogás; poloskairtás, ropogva pusztulnak a férgek, miközben a meggyújtott újságpapír lángja végignyálja a vas katonaagyak már kormos eresztékeit és vájatait; majomszerű tetvéskedés esténként, pislákoló lámpafényben gyerekek hajolnak gyerekfejek fölé, és egész rovartelepeket fedeznek fel a szőke és fekete hajtincsek tövében; az édesanya mosástól dagadt keze, amely olyan, mint a főtt vörös márna...

A szabad ég alatt elmondott beszédet csak időnként zavarta meg valamelyik vén kurva fel-feltörő, hisztérikus zokogása (náluk aztán igazán senki sem érzi át fájdalmasabban az érzéki bájak mulandóságát és az enyészet fenyegető katasztrófáját) vagy a dokkmunkások rekedtes köhécselése és szipogása, amely azonban olyan volt, hogy Bandura nem tudta megítélni, valóban köhécselés-e, vagy afféle kemény tengerészsírás, a sírás férfias szurrogátuma, a sóhajoknak és könnyeknek ugyanazon pótszere, amelyekkel maga is élt beszéde közben. (A hangját olyan idegenszerűnek érezte, mint valami ósdi, recsegő fonográfét, magában pedig visszalapozott abban a régi albumban a Mariettával való első találkozásig.)

Ezerkilencszáztizenkilenc egy novemberestéjén látta meg először, a hamburgi kikötőben, ahová éppen megérkezett a *Francken* fedélzetén. Későre járt, az utcai lámpák hunyorogtak a szürke ködszitalásban. Úgy volt, hogy (a megbeszélt jelszó segítségével) majd másnap veszi fel a kapcsolatot az *apparátussal* valamelyik kikötői lebuiban, addig pedig igyekszik észrevétlen maradni, azaz felépésében, beszédmodorában, viselkedésében, külsőjében, egyáltalán semmiben sem fog különbözni a többi száz meg ezer tengerésztől, akik aznap hajóztak ki. A Babautcában ödöngve elvegyült a részeg tengerészekkel (meg a részeg tengerészt játszó színjózan besúgókkal), és az alacsony ablakokon be-belesett a diszkrétén megvilágított rózsaszín szobák belsejébe. Odabent vörös lámpaernyőkkel beárnyékolta, oldalt elhelyezett fényforrások világították meg — akárcsak a flamand mesterek vásznain — a Hölgyek portréit egy csupa rózsaszín környezetben, ahol a dekadens íriszszel, a feslettségnek ezzel a virágával kipingált spanyolfal takarja el a szoba titokzatos, intim részét (amely éppen rejtelmességénél fogva vonzó, akár a női ruha sokféle ránca, kivágása): a brokátal behúzott, kemény díványt, melynek szoliditása egy hajóéval vetekszik, a ragyogóan fehér porcelán mosdótálat és a hattyúnyak fogójú, karcú kancsót, amit Bandura mind olyan jól ismert még a Marietta előtti időkben. A lámpa rózsaszín fénye visszaverődik a spanyolfal fényes szövetburkolatán, az íriszek sötétebb tónusba váltanak át, akárcsak a szék vörös brokátja ott, a kirakat közepén, ahol a Hölgy ül. Félprofilban a nézők felé, s ruháinak redőin megtörik a lámpa vöröses fénye. A lába egymáson átvetve, a kezében kötés. Kötőtűk villózája a kézimunka fölött. Hosszú, vörös haja lágyan omlik alá meztelen vállán, egészen a félig fedetlen, nagy keblekig. Egy másik Hölgy, a szomszédos kirakatban, könyvet tart a kezé-

ben olyan pózban, mint valami Bibliával társalkodó apácánövendék. Tűzvörös haja alatt, amely félig elfedi az arcát, megcsillan a lámpa fénye a pápaszem üvegében. (Ha a néző egy kissé közelebb lép, el is olvashatja a nagy betűkkel szedett könyvcímet: Gróf Monte Christo.) Fehér csipkegalléros sötét ruha van rajta, úgyhogy ezt a bakasárit heidelbergi egyetemista lánynak nézheti akárki... S Bandura akkor megpillantotta őt, Mariettát. Keresztbe vetett lábbal ült, akárcsak a többiek, egy kissé előregörbedve, cigarettával az ujjai között, világos atlaszselyem ruhában, de testtartásában, külsejében, abban a halvány rózsaszín megvilágításban, amelyben (tengerészek örök sziréni megkísértéseként) úgy lebegett, mint valami akváriumban, volt valami, ami azonnal megejtette Bandurát. De csak amikor belépett hozzá, s ő behúzta az ablakon a súlyos, zöld bársonyfüggönyt, majd forró kezével Bandura inge alá túrt, a tengerész akkor értette meg: Marietta nem volt sem Háziasszony, sem Kézimunkázó Nő, sem Egyetemista Lány, sem Apácánövendék, egyedül neki nem volt szüksége erre a bonyolult és keserves munkával betanult szerepre; ő, a maga egyedülálló, utánozhatatlan módján, egyszerűen kikötői kurva volt.

„Szerette és segítette a világ minden kikötőjének tengerészeit” — ordítja Bandura, mint valami népgyűlésen a nyitott sír fölött —, „bőrszínre, fajra vagy vallásra való tekintet nélkül. »Kicsiny, de szép keblére« (mint Napóleon Bonaparte, a gonosztettek császára mondta) megannyi sorstársunk: New York-i tengerészek izadt, fekete melle, malájok szőrtelen, sárga melle, hamburgi dokkmunkások medvemancsai és az Albert-csatorna révkalauzainak te-tovált melle borult. Az ő liliom nyakába, az emberek egyetemes testvériségének bélyege gyanánt, egyaránt nyomódott máltai kereszt és krisztusi feszület, Salamon csillaga és orosz ikon, talizmánként viselt cápafog és mandragóragyökér, gyenge húsu, két combja között pedig özönével folyt a forró sperma, s torkollt bele meleg vaginájába, minden tengerésznek ebbe a mindenkori anyakikötőjébe, minden folyó végső torkollásába...”

Hallgatja Bandura a saját hangját, oly távolinak és hidegnek hallja, s eközben — fittyet hányva az időrendnek, úgy, mintha az album lapjait a szél forgatná a maga szeszélye szerint, s mintha mindezt a saját szemével látta volna — fölrémlett előtte Marietta élete. (Pedig csak arról volt szó, hogy ölelés után, ha olyan férfival volt, akit *valóban* szeretett — s ez a gyengéd szívű forradalmár közéjük tartozott —, Marietta szívesen mesélt, szinte

gyónt magáról. S olyan különös nosztalgiával beszélt emlékeiről, mintha mindezek az ocsmány részletekkel megtűzdelt, durva históriák önmagukban véve nem is volnának fontosak, mert az a fontos, hogy régen volt, s hogy ő *akkor* fiatal volt, *presque un enfant*, majdnem gyermek.) S Bandura látja, amint a sápadt és egy kissé becsípett lányt (a sörtől, amelynek tetejéről, valóban, mint a gyerek, lenyalta a habot) egy karneváli estén kézen fogja egy visszataszító kis görög; amint egy szófogadó, kiéhezett állat apró lépéseivel követi a görögöt a kikötőbe levezető, keskeny marseille-i utcákon; majd amint a kikötőraktárak közelében levő egyik sötét ház lépcsőfeljáróján, a karfa gyanánt szolgáló vastag hajókötélen húzva végig a kezét halad felfelé; aztán, változatlanul azzal az érthetetlen dühvel követi magában a lánynak az egyik harmadik emeleti lakás felé vezető, biztos lépteit. (A görög közben a lépcső aljában áll, hogy felbátorítsa.) Később a jelenet Marseille utcáira tevődik át, a kicicomázott Marietta úgy áll ott féllábbal a kőfalnak támaszkodva, mint valami betegen gunnyasztó madár...

„Mindannyian, akik itt vagyunk, *kamerádok* vagyunk”, folytatta Bandura, „egyetlen nagy család tagjai valamennyien, szeretői, vőlegényei, mit mondok: férjei ugyanannak az asszonynak, lovagjai ugyanannak a hölgynek, lyuktestvérek, akik egyazon forrásból hörpintettek, egyazon flakóból szopták a rumot, részeg fejjel egyazon vállon sirták el keserveiket és egyazon la-vórba okádtak, amelyik ott állt a zöld baldachin mögött...”

Bandura rekedt hangja elhalt, s a koporsón dobolni kezdtek az első rögök, melyeket a tengerészek és dokkmunkások kérges keze morzsolt szét és szórt le a sírba úgy, mintha sót hintonének valami óriási hal tátongó gyomrába. A nyitott sír fölött hallatszott a vörös és fekete zászlók selymének csattogása, a zászlóké, melyek ezúttal csak gyászlobogók voltak. Aztán már lapátszám zuhogott a föld, tompán dobolt a koporsó fedelén, akár a veszett leányszív ölelés után, amikor fülünket odatapasztatjuk a szíve tájékára. A virágot előbb csak szálanként dobálták, utána már csokronként, majd nyalábszámra, de egyszerre már ez sem volt elég, hanem kézzől kézre adták, mint valami virágkalákában, ami virág csak volt a kápolna és a szegénytetető között, ahol hirtelen kicsire zsugorodnak a keresztek, s ahol a gránitkriptákat meg a bronzszobrokat kőhalmok és korhadtt fakeresztek váltják fel. Soha senki sem fogja már kideríteni, milyen ösztön, részegség, osztálygyűlö-

let vagy jamaicai rum, mi vitte rá őket, hogy megszegjék Bandura tilalmát, tény az, hogy megesett a forradalmi engedetlenség csodája, elszabadult az oktalan lázadás hisztériája: a tengerészek és a kikötői cápák, kemény fajta pedig, mindenről megfelelő haragjukban, fogcsikorgató könnyek között tépni kezdték az úri gladióluszokat, kivérezték tenyerüket a rózsatöveken, gumóstól csupálták ki a földből a tulipánokat, foggal tépték a szegfűt, majd mindezt kézről kézre adták nyalábszám. Egész virághegy volt ez már, tulipánmáglya, hortenziamáglya, rózsamáglya, gladiólusz-csontház; eltűnt a sírdomb, eltűnt a frissen odatűzött kereszt, maga alá temette az elvirágzott orgona enyészetszagával illatozó hatalmas virágasztag.

Amikor a rendőrség beavatkozott, a temetőkert előkelő negyedei már le voltak tarolva, kopasztva, „mintha sáskajárás dúlta volna végig a lehangoló tájékat”, írták a lapok. (A *Rote flage* szerkesztőségi cikket közölt, amelyben elmarasztalta a rendőrség durvaságát, amely az eset kapcsán húsz-egynéhány tengerészt letartóztatott, majd száműzött.)

„Vedd le a sapkád”, szól oda Bandura a beszédtársának. Johann vagy Jan Valtin (így valahogy hívták) a váratlanul rátörő részvét érzései között megkísérli emlékezetébe idézni Marietta arcvonásait. De csak törékeny testére és rekedtes nevetésére emlékszik. Akkor egy röpke pillanatra fölrémlett előtte Marietta mosolya, látomásarca, de csakhamar elhalványult ez is.

„Ne félj”, mondja Bandura. „Nincs az a jó házból való kisaszszony, akit olyan őszintén meggyászoltak, mint őt. De olyan sincs, aki ekkora temetést kapott.”

BORBÉLY János fordítása